

Universiteit
Leiden
The Netherlands

In de oude fout : over het meten van recidive en het vaststellen van het succes van strafrechtelijke interventies

Wartna, B.S.J.

Citation

Wartna, B. S. J. (2009, March 5). *In de oude fout : over het meten van recidive en het vaststellen van het succes van strafrechtelijke interventies. Onderzoek en beleid WODC*. Boom Juridische uitgevers, Den Haag. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13596>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13596>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

In de oude fout

Foto omslag: Dipartimento dell'amministrazione giudiziaria – Roma 1994/
Roberto Aidala
Illustraties: Wim Sniijders
Figuren en tabellen: Ad Essers

© Bouke Wartna, 2009

De handelseditie van dit proefschrift is opgenomen in de reeks 'Onderzoek en beleid' van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie.

Onderzoek en beleid nr. 275
Boom Juridische uitgevers, Den Haag
ISBN 978-90-8974-085-4

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

NUR 824

In de oude fout

Over het meten van recidive en het vaststellen
van het succes van strafrechtelijke interventies

*Lapse into old mistakes
Measuring recidivism to help determine
the rehabilitative effect of penal interventions*

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus prof. mr. P.F. van der Heijden,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 5 maart 2009
klokke 15.00 uur

door

Bouke Sjoerd Julius Wartna

geboren te Den Haag
in 1960

Promotiecommissie:

Promotores:	prof. dr. mr. L.M. Moerings prof. dr. P.G.M. van der Heijden (Universiteit Utrecht) prof. dr. F.L. Leeuw (Universiteit Maastricht)
Referent:	prof. dr. J.P.S. Fiselier (Rijksuniversiteit Groningen)
Overige leden:	prof. dr. G.J.N. Bruinsma prof. dr. J. Junger-Tas (Universiteit Utrecht) prof. dr. H. Oosterbeek (Universiteit van Amsterdam) prof. dr. G. Vervaeke (Katholieke Universiteit Leuven) prof. mr. J.L. de Wijkerslooth de Weerdesteyn

'In de oude fout'

Met Inez

Voorwoord

Dit proefschrift gaat niet over de oorzaken van de criminaliteit. Het gaat niet over theorieën van crimineel gedrag en vormt geen antwoord op de klemmende vraag hoe we crimineel gedrag kunnen helpen voorkomen. De probleemstelling van deze dissertatie is nederiger van aard. Dit proefschrift handelt over het ontwerp en het gebruik van een meetinstrument. De 'Recidivemonitor' wordt ingezet bij onderzoek naar de effecten van strafrechtelijke interventies. Hij brengt de 'herhalingscriminaliteit' in kaart, in het bijzonder dat deel van de criminaliteit dat wordt toegeschreven aan personen die al eerder werden vervolgd.

De Recidivemonitor is geboren uit ergernis. Ergernis over het gemak waarmee sommige politici en andere criminologen zonder een degelijke empirische basis generaliserende uitspraken doen over de omvang van de criminaliteit en de richting waarin deze zich ontwikkelt. Hij komt ook voort uit verwondering over de vaak slordige wijze waarop de terugval van justitiabelen wordt gemeten. Voor een begrip dat doorslaggevend kan zijn voor de invulling van ons strafrechtelijke beleid heeft het tot dusver weinig aandacht gekregen. Recidive is cruciaal bij het vaststellen van het succes van straffen en maatregelen, maar het aantal Nederlandse publicaties dat ingaat op de methodologische aspecten van het recidiveonderzoek is op de vingers van één hand te tellen.

Dit proefschrift markeert het einde van een periode. Zestien jaar geleden kwam het idee om een standaard voor recidiveonderzoek te ontwikkelen tot stand. Tien jaar wordt er nu aan gewerkt. De Recidivemonitor zal zich blijven ontwikkelen, er is nog een hoop te doen. Maar de contouren van het onderzoek staan vast. In de herhaling van de metingen schuilt de kracht van de monitor. Maar het is tegelijk ook zijn zwakte, want hoe langer iets standhoudt, des te groter is de kans dat het wordt afgebroken. De vooruitzichten zijn echter gunstig. Justitie vervolgt en berecht daders en zal dat blijven doen. Een rechtsstaat behoort te weten welk deel van de daders terugkeert in de strafrechtelijke boezem. Dat draagt bij aan de kennis die nodig is om daarin verandering te brengen.

Terugkijkend over de afgelopen tien jaar, ben ik trots dat ik heb kunnen werken aan iets wat blijvende waarde heeft. Mijn dank gaat uit naar de rij van leidinggevendenden die mij daartoe in staat stelden. Ik noem de laatste twee. Met Stefan Bogaerts, onze Belgische kompaan, heb ik jaren goed samengewerkt en dat is heel knap van hem. Frans Leeuw, de huidige directeur van het WODC en de laatst levende specialist in alles, inspireert en hield vertrouwen. Zonder mijn team was dat echter niet voldoende geweest. Ik heb het voorrecht gehad, en heb dat nog, om te werken met een verzameling goede, veelal jonge mensen die de handen uit de mouwen weten te steken. Twee van hen zijn er al lang bij, Martine Blom en Nikolaj Tollenaar. Zij zijn het geweten van de monitor en leggen de chaos aan banden. Maar ook anderen kunnen niet onvermeld blijven: Nannet van der Heijden-Attema, Nicolette Dijkhoff, Leontien van der Knaap, André van der Laan, Laura Nijssen, Sediya el Harbachi, Sandra Kalidien,

Gijs Weijters, Karin Beijersbergen, Daphne Alberda en Susan Alma. Zij allen droegen hun stenen bij aan de ontwikkeling van de Recidivemonitor en sommigen van hen doen dat nog steeds. En dan vergeet ik natuurlijk Ad Essers niet, de werkelijke machinist van het denderende treinstel.

Hij smeert waar het kraakt en draait alle late diensten mee.

Dit proefschrift was ook niet mogelijk geweest zonder de hulp van buitenaf: van mijn WODC-collega's en alle anderen die betrokken waren bij de ontwikkeling van de OBJD. De medewerkers van JustId, de dienst die de justitiële documentatie beheert. De mensen van DJI die de uitstroombegiven van de justitiabelen klaarzetten. De leden van de begeleidingscommissie die de deelprojecten van de Recidivemonitor kritisch volgen, de documentalist en degenen die betrokken waren bij de opmaak van het boek. Onmisbaar was uiteraard ook de bijdrage van de promotoren van dit traject, Martin Moerings, Peter van der Heijden en Frans Leeuw. Zij waren mijn contactpunten met de wereld van de wetenschap, afdrijven kon ik nauwelijks met zo'n stevig stel aan het kompas. Zij hoefden vaak alleen te zeggen wat ik niet moest doen. Dank daarvoor, het was zeer leerzaam. En: jullie hadden gelijk. Dank ten slotte, gaat uit naar de leden van de beoordelingscommissie: de vooruitgeschoven post Jan Fiselier, met wie het altijd prettig spreken is, en verder Gerben Bruinsma, Josine Jungertas, Hessel Oosterbeek, Geert Vervaeke en Joan de Wijkerslooth de Weerdesteyn. Dank aan iedereen die mij wilde helpen en dat heeft gedaan. Ja, en dan rest er nog één persoon die ik noemen moet. Maar zij behoort tot de buitencategorie. Ik heb haar apart gezet.

Bouke Wartna

Inhoud

Afkortingen	11
1 Recidive	13
<i>Introductie</i>	
1.1 Strafdoelen en strategieën om recidive tegen te gaan	15
1.2 De recidivemeting als toets van de speciaal preventieve werking van interventies	18
1.3 Probleemstelling	20
1.4 Opbouw van de dissertatie	22
2 Kleine geschiedenis van het recidiveonderzoek	27
<i>Een overzicht van de belangrijkste methodologische ontwikkelingen</i>	
2.1 Het gebruik van recidivegegevens	27
2.2 Predictie van recidive: hoe groot is de kans op terugval?	28
2.3 Recidive als maat voor effectiviteit	30
2.4 Effectstudies in Nederland: veertig jaar recidiveonderzoek	35
2.5 Meta-analyse: een wijde blik op de uitkomsten van effectstudies	39
2.6 Monitoring: overzicht door standaardisering	46
2.7 Slot: we weten weinig, maar wel steeds meer	50
3 Meten en maten van recidive	53
<i>Opzet en verantwoording van de Recidivemonitor</i>	
3.1 Anatomie van het recidivebegrip	53
3.2 Bronnen van recidivegegevens: een vergelijkende analyse	58
3.3 De WODC-Recidivemonitor	64
3.3.1 De OBJD	65
3.3.2 De operationele definitie van recidive	68
3.3.3 Globale opzet van het vaste onderzoek	71
3.4 Analyse van de recidivecijfers	76
3.4.1 Causale factoren	76
3.4.2 Moderatoren: uitsplitsingen naar achtergrondkenmerken	84
3.4.3 Registratie-effecten	90
3.5 Correctie van ruwe recidivepercentages	96
3.6 Slot: meten is weten?	98
4 Hoe hoog is de recidive in Nederland?	99
<i>Uitkomsten van landelijk onderzoek</i>	
4.1 De derde ronde van het landelijk onderzoek	99
4.2 Recidive in Nederland	101
4.2.1 Volwassen daders met een strafzaak	101
4.2.2 Jeugdige daders met een strafzaak	105
4.2.3 Ex-gedetineerden	107
4.2.4 Jongeren uit justitiële jeugdinrichtingen	111

4.2.5	Ex-terbeschikkinggestelden	117
4.3	Recidive in internationaal perspectief	123
4.4	Slot: mogelijke verklaringen	127
5	Recidive als maat voor effectiviteit	137
	<i>De rol van recidivemetingen bij de evaluatie van straffen en maatregelen</i>	
5.1	Daderprogramma's: sancties gericht op recidivereductie	138
5.2	De evaluatieketen: schakels in het onderzoek naar daderprogramma's	142
5.2.1	Planevaluatie: waarom zou een interventie werken?	143
5.2.2	Procesevaluatie: hoe werkt de interventie?	147
5.2.3	Productevaluatie: werkt de interventie?	149
5.3	Basisvoorwaarden voor een goede effectmeting	152
5.4	Slot: de evaluatieketen in beeld	161
6	Slotbeschouwing	165
	<i>Naar een samenhangend en uitvoerbaar programma van recidiveonderzoek</i>	
6.1	Nationale overzichten en trendstudies	166
6.2	Uitsplitsingen naar regio, instelling of inrichting	168
6.3	Evaluatie van lokale, specifieke interventies	171
6.4	Beter meten is beter weten	172
	Summary	175
	Literatuur	183
Bijlage 1	Matrix effectiviteit strafrechtelijke interventies	207
Bijlage 2	Indeling van afdoeningen en vonnisonderdelen	236
Bijlage 3	Indeling misdrijven naar aard en ernst	238
Bijlage 4	Overzicht parameters voorspellingsmodellen	240
Bijlage 5	Geobserveerde en voorspelde recidive in vijf onderzoekspopulaties	247
Bijlage 6	Achtergrondkenmerken van justitiabelen	248
Bijlage 7	Nederlandse recidivestudies ter evaluatie van strafrechtelijke interventies	252

Afkortingen

AUC	Area under the receiver operating curve
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEAS	Commissie Evaluatie Afgeronde Strafzaken
COMPAS	Communicatiesysteem Openbaar Ministerie – Parket administratiesysteem
COTAN	Commissie testaangelegenheden Nederland
CPAI	Correctional program assessment inventory
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DNRI	Dienst Nationale Recherche Informatie
ERNR	European research group on national reconviction rates
ES	Effect size
ETS-COVA	Enhanced Thinking Skills – cognitieve vaardigheden
GIDS	Geïntegreerde interactieve databank voor strategische bedrijfsinformatie
HCR-20	Historische Risicohantering-20
HKS	Herkenningsdienstsysteem
HKT-30	Historisch Klinisch Toekomstig-30
ISD	Inrichtingen voor stelselmatige daders
JDS	Justitieel Documentatiesysteem
Jeugd-tbr	Terbeschikkingstelling van jeugdigen
JJI	Justitiële jeugdinrichtingen
JustId	Justitiële Informatiedienst
KBA	Kosten-batenanalyse
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
MvJ	Ministerie van Justitie
NSCR	Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving
OASys	Offender assessment system
OBJD	Onderzoek- en beleidsdatabase justitiële documentatie
OGRS	Offender group reconviction scale
OM	Openbaar Ministerie
ots	Maatregel van ondertoezichtstelling
PCL-R	Psychopathy Checklist Revised
pibb	Plaatsing in een inrichting voor buitengewone behandeling
PIJ	Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen
PPP-keten	Plan-, proces- en productevaluatie van daderprogramma's
psm	P propensity score matching
rct	Randomized clinical trials of randomized controlled trials
RISc	Recidive inschattingsschalen
SGS	Sociogroepsstrategie
SMS	Maryland Scientific Methods Scale
SOV	Strafrechtelijke opvang van verslaafden
tbs	Terbeschikkingstelling

TULP-Jeugd	Tenuitvoerlegging vrijheidsbeperkende maatregelen Penitentiaire inrichtingen
VbbV	Veiligheid begint bij Voorkomen
VBTB	Van beleidsbegroting naar beleidsverantwoording
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum